

Tidpunkter, tidsfrister och tidsperioder

För undvikande av missförstånd är det väsentligt att tidpunkter, tidsfrister och tidsperioder anges så klart och entydigt som möjligt. Detta gäller allt från rent teknisk datumangivelse till användning av ord som "förra" och "nästa". Särskilda problem uppstår vid mötet mellan olika språk och olika skrivtraditioner: t.ex. mellan svenskan och finskan finns det vissa skillnader, dels på det formella planet, dels i fråga om för betydelsen viktiga uttryck.

Att skriva datum

Datum kan i svenskan i princip anges på tre sätt:

1. Alfnumeriskt (dvs. med både bokstäver och siffror): den 8 oktober 1990.
2. Med siffror i den traditionella följden dag, månad, år: 8/10 1990 eller 8.10.1990.
3. Enligt s.k. internationell standard med siffror i följden år, månad, dag: 1990-10-08.

De två första sätten har länge levt i fredlig samexistens i svenskan och används också i finskan, där emellertid typen 8.10.1990 på sistone vunnit allt mer terräng på de andras bekostnad.

Den s.k. internationella standarden är vanlig i Sverige och förekommer i ett antal andra länder, men den har långt ifrån nått den internationella spridning som man uppenbarligen hade planerat för den. Bl.a. i de engelskspråkiga länderna är det i stället vanligt med följden månad, dag, år: 08-10-1990 står då för den 10 augusti, inte den 8 oktober. Den ordningsföljden motsvarar i sin tur det alfanumeriska "August 10, 1990", på samma sätt som vårt 8/10 1990 motsvarar "den 8 oktober 1990". Att den i och för sig logiska standarden (från det största till det minsta, år-månad-dag) inte har slagit igenom bättre och inte tycks fungera läsarvänligt beror just på att den inte motsvarar det sätt på vilket man av tradition har angett datum i naturligt språkbruk inom respektive språkområde.

I Finland används den internationella standarden inte i offentlig förvaltning på vare sig finska eller svenska, men den förekommer i viss utsträckning i det privata näringslivet.

Språkvården har ställt sig negativ till den i både Sverige och Finland. I Sverige är den emellertid starkt etablerad bl.a. genom att personnumren är uppbyggda enligt den. I löpande text hör den i varje fall inte hemma ("Kan vi träffas och äta lunch 1990-10-25?").

Det skrivsätt som i första hand rekommenderas i löpande text i svenskan är det s.k. alfanumeriska med månadens namn utskrivet och vanligen **den** framför datum: mötet hålls den 28 september 1990, ministeriets beslut av den 17 augusti 1990, hon har semester mellan (den) 25 juni och 20 juli. Långa månadsnamn kan förkortas, t.ex. *jan.*, *feb(r)*., *okt.*, däremot inte gärna korta som *mars*, *april*, *juni*. Observera att datumet **inte** följs av punkt i svenskan, och inte heller markeras med kolon och slutbokstav som vissa andra ordningstal.

Naturligtvis kan man använda det kortare skrivsättet med enbart siffror (12/11 1990 eller 12.11.1990) också i löpande text, men det rekommenderas i första hand bara för brevhuvud, blanketter, tabeller o.dyl. Om datum skrivs med enbart siffror bör det inte föregås av **den**. Med tanke på risken för sammanblandning kan datum med snedstreck (28/11 1990) anses vara tydligare än datum med punkt (12.11.1990), som kan förväxlas med det engelska och det internationella skrivsättet. Å andra sidan är skrivningen med punkt som sagt mycket vanlig i finskan och har därmed fått en stark ställning också i finlandssvenskan.

Punkt efter siffrorna används i svenskan bara om de direkt följs av en annan siffra. Jämför:

den 28 oktober 1990, den 28 oktober —
2 november 1990

28/10 1990 eller 28.10.1990

28/10 — 2/11 1990, 28—30.10.1990,
28.10 — 2.11.1990

mellan 28/10 och 2/11 (eller mellan 28.10
och 2.11)

från 28/10 till 2/11 (från 28.10 till 2.11)

Observera att man inte skriver "från 28.10 — 2.11" och absolut inte "mellan 28.10 — 2.11". Undvik också onödiga nollor ("02 — 03.09").

Årtal bör i allmänhet inte förkortas. Speciellt viktigt är det att undvika förkortade årtal när de kan förväxlas med månader eller dagar (årtal som slutar på 31 eller lägre tal). Detta blir särskilt aktuellt efter sekelskiftet. Skrivsätt som 01-02-03 eller 10.11.12 är i högsta grad flertydiga, i synnerhet vid kontakter med utlänningar.

Det är också viktigt att man inte blandar ihop skrivning enligt den internationella standarden med skrivning i ordningsföljden dag, månad, år. Man skall alltså inte skriva 1990.10.12 eller 12-10-1990, och inte heller 19901012 eller 12101990. Totalt obegripligt blir det förstås med t.ex. 081012 — det kan, beroende på läsarens förväntningar, tolkas som den 8 oktober eller 10 augusti 1912 eller 2012 eller den 12 oktober 1908 eller 2008.

Tidsintervall

Tidsintervall anges alltså helst på något av följande sätt:

(den) 28 — 31 oktober 1990

(den) 28 oktober — 2 november 1990

(den) 28 oktober 1990 — 15 januari 1991

28/10 — 31/10 1990 (även 28 — 31/10 1990)

28 — 31.10.1990, 28.10 — 2.11.1990

Om den s.k. internationella standarden används bör man skriva t.ex. 1990-10-28—1990-10-31, 1990-11-22—1991-01-12. Men detta sätt att ange tidsintervall är speciellt svårt att förstå och bör undvikas åtminstone när man vänder sig till en bredare allmänhet. Änu svårare blir det om man skriver t.ex. 1990-11-10—12-11.

De angivna dagarna inräknas alltid i den aktuella tidsperioden. Står det alltså att ett förbud gäller från den 30 april till den 1 juli eller att en kurs pågår 27/11 — 5/12 så gäller

det också dessa dagar. Det är alltså i de flesta fall onödigt att i sådana fall skriva "från och med" och "till och med" eller "nämnda dagar inräknade".

Timmar, minuter och sekunder

Klockslag skrivs på svenska med punkt mellan timmar och minuter (och ev. sekunder). För tydlighetens skull skriver man ofta en nolla framför timsiffror under 10. Framför minutsiffror under 10 skrivs alltid en nolla. Exempel:

kl. 8.05 eller kl. 08.05, kl. 16.15, kl. 11.08.32

Timtal från ett till tolv på eftermiddagen/kvällen bör användas bara när det inte finns någon risk för missförstånd. I sådana fall används inte siffror med punkt emellan för timmar och minuter, och inte heller förkortningen *kl.* Talen skrivs helst ut med bokstäver. Man kan t.ex. säga

Vi arbetar till kvart över fyra.

Vi ses klockan halv åtta i kväll.

Han dök upp först tjugo i/före sex.

men inte

*Vi arbetar till fyra femton (eller 4.15).

*Han kom kl. fem fyrtio (5.40) på eftermiddagen.

När t.ex. resultat från idrottstävlingar anges sätter man, liksom vid klockslag, punkt mellan timmar, minuter och sekunder, och komma mellan sekunder och tiondelar eller hundraödelar av sekunder:

2.32.12 (två timmar, trettiofyra minuter och 12 sekunder)

4.05,72 (fyra minuter och fem komma sjuttiofyra sekunder)

I digitalur, datorer o.dyl. används kolon mellan timmar, minuter och sekunder, i enlighet med praxis i USA och Storbritannien. Att man inte har punkt beror på att punkten i de engelskspråkiga länderna används som decimaltecken. Det finns ingen orsak att i svensk text använda det engelska skrivsättet.

Finskans "mennessä"

Vid tidsfrister avser finskans *mennessä*, om

det är rätt använt, den tidpunkt *före* vilken något skall ske. "Anomus on jätettävä 15.11. mennessä" översätts alltså med "Ansökan skall lämnas in före den 15 november". Men eftersom många läsare lätt misstolkar både den finska och den svenska formuleringen och utan att reflektera räknar in den nämnda dagen i tidsfristen, är det med tanke på rättssäkerheten bättre att skriva *senast den 14 september*. Samma rekommendation gäller också finskan (viimeistään 14.9.). — Står det på finska "15.11. klo 16 mennessä" översätts det lämpligen med *senast den 15 november före kl. 16*.

Från och med

Uttrycket *från och med* kan användas bara i samband med något fortlöpande:

Lagen gäller från och med september 1990.

Från och med den 10 juni är vår adress...

När det gäller något som sker vid en viss tidpunkt kan man alltså inte använda "från och med":

Lagen träder i kraft den 1 september.

Företaget flyttar till nya lokaler den 10 juni.

Ett skenbart undantag är satser av följande typ:

NN har utnämnts till avdelningschef vid lagberedningsavdelningen från och med den 1 oktober 1990.

Här hänför sig *från och med* strängt taget inte till predikatet *utnämnts* utan snarare till *avdelningschef* (underförstått: NN kommer att vara avdelningschef från och med den 1 oktober). Jämför:

NN utnämndes den 15 maj till avdelningschef vid lagberedningsavdelningen från och med den 1 oktober.

Förfluten tid

Uttryck med "senaste" för förfluten tid ("senaste år", "senaste måndag") är enbart finländska och bör helst undvikas. Genuint svenska är *i fjol* samt formerna på -s, t.ex. *i våras*, *i påskas*, *i måndags*. Också uttryck med *förra* är allmänsvenska: *förra året*, *förra sommaren*, *förra julen*, *förra fredagen*. De uppfattas emellertid som lite mer avlägsna

än s-formerna. Så här på hösten är *i somras* alltså sommaren 1990, medan *förra sommaren* snarast uppfattas som sommaren 1989. Både *förra vintern* och *i vintras* avser emellertid vintern 1989—90. I synnerhet vid gränsfall är det bäst att skriva ut året.

Varning för "nästa"

I fråga om kommande tid är det framför allt skäl att se upp med *nästa*, eftersom det lätt missförstås. Många i Finland uppfattar det som liktydigt med finskans *ensi* och använder det om t.ex. veckodagar och årstider som ligger nära i tiden, medan andra, framför allt i Sverige, räknar med att det skall vara åtminstone ett veckoslut respektive årsskifte och helst i det närmaste en vecka eller ett år emellan för att man skall kunna tala om "nästa". Talar man i oktober 1990 om "nästa vår" uppfattar en stor del av finlandssvenskarna det antagligen som våren 1991, medan de flesta rikssvenskar tror att det handlar om våren 1992. Motsvarande gäller om man t.ex. en måndag talar om "nästa torsdag". Preciserar i oklara fall med datum eller årtal!

Ett otvetydigt sätt att ange närmast följande veckodag är konstruktioner med *på* + veckodagen i obestämd form: *på tisdag* (inte "i tisdag"). Enbart finlandssvenskt och föga rekommendabelt är "inkommande tisdag" (ursprungligen en kontamination mellan *kommande* och *instundande*). Uttryck med *på* + bestämd form (på tisdagen) syftar antingen på förfluten tid (= i tisdags) eller på någon annan tisdag en viss vecka. I fråga om årstider och helger används *i* både om pågående och närmast kommande tid: *i höst*, *i vår*, *i jul*. Om nära förestående tid används också *instundande*: *instundande helg*.

Fraser för tidsperioder

I utredningar, rapporter, verksamhetsberättelser o.dyl. finns det ofta ett behov att tala om den tid som gått lika väl som om framtiden. Det är då bra att kunna variera uttrycken för att undvika en alltför monoton framställning. Här följer några exempel på användbara fraser.

Året innan

I synnerhet i årsberättelser är det vanligt att det aktuella *verksamhetsåret* eller *redo-*

visningsåret (inte "berättelseåret") jämförs med det föregående året. Detta kan då alterneterande kallas *föregående år*, *året innan*, *året före* och *året förut*. Dessutom kan man ju använda årtalet (som inte behöver föregås av "år" i svenskan - det går bra att skriva *jämfört med 1989*). Också i fall där finskan använder "edeltävä" är det bäst att använda det enkla *före* i svenskan: *kalenderåret före pensioneringen* (inte "det kalenderår som föregår...").

Förfluten tidsperiod

Exempel:

- under de (tre) senaste åren
- under det gångna/senaste året
- under de närmast föregående åren/månaderna
- under den senaste tiden (obs. singularis)
- på senare/senaste tid, på sistone
- under första halvåret (i år)

Pågående tidsperiod

Observera att det naturliga på svenska vanligen är att säga *i år*, *i höst*, inte "(under) detta år", "(under) den här hösten" (som ofta används i finlandssvenskan på grund av inflytande från fi. "tänä vuonna", "tänä syksynä"). Däremot säger man naturligtvis *denna vecka*, *denna månad*. I ekonomiska översikter o.dyl. används ofta frasen *under innevarande år*. Ytterligare ett uttryck för pågående tid är *under loppet av hösten/detta år*, *under årets/höstens lopp*.

Kommande tidsperiod

Exempel:

- i den närmaste framtiden
- under den närmaste tiden
- under de närmaste dagarna/veckorna/månaderna
- under närmsta/kommande halvår, under det närmaste/kommande halvåret
- under andra halvåret i år
- under det kommande/instundande (inte "inkommande") året

Övrigt

- I början/slutet av året/sommaren
- vid årets början/slut
- vid ingången/utgången av 1990
- mot sommaren/mot slutet av året

Observera att i *början av året*, *mot slutet av sommaren* osv. är ungefärliga tidsangivelser, medan *vid årets början/slut* och *vid ingången/utgången av året* avser själva årsskiftet.

Finlandismen "ännu i höst"

Under påverkan av finskans "vielä tänä syksynä", "vielä tänä vuonna" används *ännu* i finlandssvenskan ofta i stort sett i samma betydelse som *redan* för att uttrycka att något kommer att ske före utgången av en viss period. "Regeringen väntas lämna sin proposition till riksdagen *ännu i höst*", "bensinpriserna kommer antagligen att stiga *ännu denna vecka*" är formuleringar som man kan få höra t.ex. i nyheterna.

En sådan användning av *ännu* är helt främmande för allmänsvenskt språkbruk. *Ännu* betyder i stort sett detsamma som 'fortfarande'. Fraser som "ännu denna vecka", "ännu i höst", "ännu i år" skulle närmast användas för att uttrycka att något fortfarande pågår. Vi kan jämföra med uttryck som *ännu i (denna) dag*, *ännu nådens år 1990*. Att priserna stiger "ännu den här veckan" innebär alltså att de fortfarande stiger denna vecka men inte längre nästa vecka. Korrekt använt enligt allmänsvenskt språkbruk är *ännu* alltså i meningar som *ännu denna vecka får man köpa bensin till det gamla priset*, *de nuvarande bestämmelserna gäller ännu i år*.